

קונטרס

טיפה מן הים

ליקוטי מכתבי ומשמועי הגה"צ הרב יעקב מאיר קאהן זצ"ל

הקדמה

הנה הקונטרס לפנינו הוא ליקוט של כתבי ושמועי מורינו ורבינו זקנינו ראש משפחתינו הרב יעקב מאיר קאהן זצ"ל מעיר סעלץ תלמיד בישיבת בראנוויץ וישיבת קלעצק ורב של ביהכנ"ס אנשי סלאנים ניו יורק.

מה שנדפס בקונטרס זה הוא רק טפה מן הים מתורת זקנינו. הקטעים הנ"ל הם נלקטים ממה שמצאתי מחיפוש באוצר החכמה, יש דברים שהוא עצמו הכין לדפוס ויש דברים שאחרים הביא משמו. ידוע שהיה לזקינו הרבה כתבים תחת ידו ואתפלל אל ה' שיום אחד יצאו לדפוס.

הקונטרס הנ"ל הודפס לע"נ מרת זקנתינו אשת חבר כחבר האשה החשובה פרומא בת ר' ליבר שנפטרה יום א' דר"ח תמוז תשע"ט. היא עמדה ליד ימינו ועליה נאמר "מה ששלי שלך". יה"ר שעל ידי קונטרס זה יהא זוכים לשפתותם דובבות בקבר

"נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ"

ערב ר"ח תמוז תשפ"ג

נכדי המחבר

היתה מפליטת חורבן אירופה
ירדה לגיא צלמות אל סיביריה
זוחלים ורועדים רק משמיעת הזכרתה
היה מקום שרצו להשחית אדם עץ השדה
שם ימותו לא יקברו לא תחיה כל נשמה
אעפ"כ שמרה פיה ונפשה מכל דבר רע
ושבתות ומועדי ד' אהבה נפשה
והוציאה ד' ממסגר נפשה
אבל שוב ענו בכבל רגלה
ויריצוה מן בור לקיים חלום בעלה
עם ד' היתה מאוד נתחזקה
ויעמד כל העם בברית מילה
שהחיינו וקיימנו אפי' תחת שלטון הרשעה
בתעות בני ישראל שמרה משמרתה
חוקי המלך והתורה
היתה יד ושם מכל משפחתה
אחרי המלחמה לא תנחה ידה
פרה ורבה בארץ החדשה
אשה כשירה היתה
נודע בשערים היה בעלה
בשבתו עם זקני אמריקא
ראש המדברים ומלח הספינה
אהלה היתה פתוחה כמו שרה

לכל נער וזקן טף ואשה
בר"ח תמוז נפטרה נשמתה
עלה השמימה בשיבה טובה
כולם שווים לטובה
וחוט המשולש לא ינתק במהרה
זכותה יעמד לזרעה
ת.נ.צ.ב.ה

לע"נ האשה החשובה
זקנתינו ומורתינו
פרומא בת ר' ליבר

בענין מקדש ישראל והזמנים¹

ראיתי במקור ברוך דף (תרצ"ט)² לבעל המחבר פ' תורה תמימה על התורה ששאל לאביו בעל ערוך השלחן על נוסח התפילה שאנו חותמים בשלש רגלים מקדש ישראל והזמנים מהו המובן המילה "והזמנים" ויחוסה לשלש רגלים ומדוע לא נחתום בכל רגל בשמו הפרטי בפסח מקדש ישראל וחג המצות וכו' כמו שאנו חותמים בר"ה מקדש ישראל ויום הזכרון וביה"כ מקדש ישראל ויום הכיפורים (ובר"ח חתמין מקדש ישראל וראשי חדשים – זאת הערה שלי) ועיי"ש מה שרוצה לבאר ולשבש כל המחזורים

ונלע"ד דאין אנו צריכים לשבש החתימה רק אדרבה הננו מוכרחים לחתום בשלש רגלים "והזמנים" ואינו דומה הג' רגלים לר"ה ויה"כ ור"ח, דהנה האבודרהם דף רי"ד מסביר הברכה דמקדש ישראל והזמנים בזה"ל "מקדש ישראל על שם כי אני ד' מקדש את ישראל והזמנים שישראל מקדשים הזמנים" (ע' ברכות מט וביצה יז) ולפי"ז מוכרחים אנו לסיים והזמנים כי החג בעצמו ישראל לא קדשוהו אלא הקב"ה קדשוהו כאשר נכתב בתורה הקדושה והחכמים קדשו רק הזמן באיזה זמן יכול לחול החג לכן אמרין מקדש ישראל והזמנים אבל ר"ח בעצמו ישראל מקדשים אותו כמו שנ' אשר תקראו אותם אל תקראו אותם אלא אתם (עי ר"ה כ"ד) לכך אנו חותמין מקדש ישראל וראשי חדשים וכמו כן ראש השנה דהוא כמו ראש חדש וישראל מקדשין אותו כדאיתא במדרש רבה דברים (ב, ט) כשמתכנסין מלאכי השרת לפני הקב"ה לאמר אימתי ר"ה ויה"כ הקב"ה אומר להם אני ואתה נלך לב"ד של מטה ולכך החתימה בר"ה צריך להיות מקדש ישראל ויום הזכרון

ויום הכיפורים ג"כ תלוי בישראל דהלא חתימת הברכה הוא מקדש ישראל ויה"כ הוא סיום על תפילת מחל לעונותינו וכו' כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' כי אתה מלחן לישראל וכו' בא"ד מלך מוחל וסולח לעונותינו וכו' הלא המחילה והסליחה

¹ הודפס בקובץ לתורה והוראה/ ספר זכרון למרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל
² ח"ג עמ' 1393

והכפרה לעונות ישראל תלוי הוא בישראל עצמם לא מיבעי לרבנן דסברי שיום הכיפורים מכפר רק אם תשובה ובלא תשובת ישראל יה"כ אינו מכפר אלא אפי' לר' יהודה שסובר דיוה"כ עיצומו של יום מכפר אפי' בלא תשובה מ"מ ישנם ענינים שגם ר"י סובר שיוה"כ בלא תשובה אינו מכפר כמו מגלה פנים בתורה ומפר ברית (ע' יומא פה) וכ"כ האומר אחטא ואשוב (יומא פז) וא"כ מוכרחים לחתום הברכה מקדש ישראל ויה"כ שיהיה יו"כ יום סליחה ומחילה שייך רק ע"י ישראל, כן נראה לבאר הענין ואי"צ לשבש המחזוריים ולומר שבכל השנים וכל העולם טעו.

כשהוצעתי הדברים לפני ידידי הרה"ג מוה"ר ארי' ליב ריינמאן נכד מהר"ש ענגיל מחבר הספר ברכת הפסח אמר לי שהימים טובים פסח שבועות וסוכות המה נקראים בתורת "זמן" פסח זמן האביב שבועות זמן הקציר סוכות זמן האסיף לכך מסיימים הברכה מקדש ישראל והזמנים"

ואמרתי לו שאפשר ביתר עמקות שהיו"ט פסח וסוכות תלויים בזמן שפסח מוכרח להיות בזמן האביב וסוכות בזמן האסיף ואם אינם חלים בזמנם אז מעברים החודש וחג שבועות תלוי בפסח (ע' סנהדרין יב, ור"ה ז)

בענין ב"י ובל ימצא³

כ' הרמב"ם בפ"א הל"ב מהלכות חו"מ אינו לוקה משום ב"י ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה. והק' המל"מ הא אפי' אם קנה החמץ בפסח מדוע ילקה הא הוי לאו דב"י בוי לאו שניתק לעשה (פסחים ה)

ואמנם כבר כתבו רבים בענין זה ואינו בא לכפול הדברים ולטחון קמחא טחינא ונראה, דהנה הנב"י הק' על הרמב"ם איך יכול לקנות חמץ בפסח הא אין קנין באיסור הנאה ובאמת קושיתו תלוי' במח' ר"י ור"ש אם חמץ שעבר עליו הפסח מותר מן התורה דר"י סובר אסור ור"ש סובר דמותר ע' פרק כל שעה ולשיטת ר"ש קושית הנו"ב דהא אין קנין באיסור^נ לא יקשה כלל דלאחר הפסח יהא מותר וממילא בתוך הפסח הוי גורם לממון וממילא שייד בו קנין אפי' בפסח וממילא עובר על ב"י אע"ג דאסור בהנאה עכשיו כיון דלאחר יהא מותר, והוי זה גורם לממון אחר הפסח וממילא הוי כמו ברשותו.

ואם המקשן יקשה הא בפסחים ו. אמרינן ב' דברים אינו ברשותו ועשאן הכתוב כאילו ברשותו וא' מהם חמץ בפסח ולפי דברינו הלא חמץ בפסח הוי כמו ברשותו אפי' בלי חידוש זה

וראיתי בספר לבית יעקב מהגאון ר' יעקב יוסף רב הכולל דאמריקא וז"ל אמרינן בש"ס ב' דברים אינו ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו והנה הגאון בעל שאגת אריה והגאון ישעות יעקב הקשו הלא לר"ש דסבר דבר הגורם לממון כממון דמי א"כ הוי ממונו לר"ש דסבר שחמץ לאחר הפסח מותר מן התורה וא"כ אמאי אמרינן דהוא דבר שאינו ברשותו עיי"ש ומסיק אכן נלענ"ד מאן דסבר שני דברים אינם ברשותו סבר דחמץ לאחר הפסח אסור מה"ת והחידוש דב' דברים וכו' זהו דוקא לר"י אבל לר"ש אינו צריך לכל זה דגם חמץ הוי ברשותו

³ הודפס בתורה להוראה - ספר זכרון להגר"מ פיינשטיין צ"ל וגם בשו"ת המאור-א'

והנה ידוע ג"כ סברת השאג"א דבגורם לממון ישנו רק לאו דבעל יראה אבל אין העשה דתשביתו. ולפי דברינו הנ"ל יתורץ הרמב"ם כמין חומר דהלא הר"מ פסק כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר מן התורה (חו"מ פ"א ה"ד) ממילא סובר דיכול לקנות חמץ בפסח ולפי שיטתו איננו צריכים לחידוש של ב' דברים אינם ברשותו וכו' דהלא הוה כמו ברשותו משום דהוה גורם לממון אחר הפסח ובגורם לממון יש רק לאו דבל יראה ולא העשה דתשביתו וממילא אין שייך בכלל שעשה ינתק הלאו שהא אין כאן עשה בכלל

אבל בגמ' אליבא דר"י שסבר שחמץ שעבר עליו הפסח אסור מה"ת והא דעבר עליו אם קנה בפסח, הא אין קנין באיסה"נ, משום דפה חידוש שחדשה התורה וממילא נעשה כרשותו ממש ולא רק גורם לממון רק ממון ממש ובזה כבר יש לאו דב"י וג"כ עשה דתשביתו וממילא העשה מנתק הלאו והוה לאו שניתק לעשה כשלמדתי הסוגיא הזאת עם בני החו"ב הרב שמואל חיים נ"י אמר לי דאפש"ל דאיזה עשה מנתקת הלאו רק עשה שיש בו מעשה (כדמצינן בפסחים פ"ד) גבי נותר לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו וכו' בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת והתם יש מעשה של שריפת נותר אבל עשה שאין בה שום מעשה אינה מנתקת הלאו

ואם הנחה זו נכונה ממילא יתורץ קושית מל"מ הנ"ל דהתוס' הלא סוברים דהשבתה זו דוקא ביעור אז יש בעשה דתשביתו מעשה וממילא הוא מנתק הלאו ולכך פירשו תוס' בפסחים כז הלאו הוי ניתק לעשה אבל הר"מ פ"ב חו"מ כתב מה היא השבתה האמורה בתורה שיבטל החמץ בלבו (כסברת רש"י) א"כ העשה דתשביתו אין בו מעשה ואז אינו מנתק הלאו דב"י ולכך אם קנה חמץ בפסח לוקה על הלאו דב"י, שיש בו מעשה ואין העשה מנתקו שאין בהעשה מעשה.

בענין זכות הבעל בנכסי אשתו

א. ב"ק דף קי"ח ב' במשנה "אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים ולא משומרי פירות עצים ופירות אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל ועגלים בשרון", ופירש"י צמר ביהודה ופשתן בגליל; זו היא מלאכת הנשים והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא" עכ"ל. והיינו דאם אינו לדעת בעליהן אסור ליקח מהן. ושם בגמ' קי"ט א' "גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה", וביארו הראשונים (רשב"א כאן. וחידושי הר"ן ב"מ כ"ב ב) ודבר מועט מותר לקבל מהן כיון שאין בעלה מקפיד שתתן, אבל דבר מרובה אין לוקחין מהן דחיישינן שאינו לדעת בעלה.

ובמהר"ץ חיות הביא משו"ת נוב"י (מהדו"ת יו"ד סי' קנ"ח) דהקשה איך קיבל דוד מאביגיל אשת נבל דבר מרובה לעורך מחנהו, וכתב הנוב"י ז"ל, "כמה תשובות בדבר, אביגיל עצמה בודאי היתה רשאי ליקח מנחה בידה להציל את אישה מן המות, ודוד שקיבל ממנה אולי היה מגיע לו ולעבדיו שכר שמירה וע"פ ד"ת קיבל, ועוד אולי היה לאביגיל משלה ולא תיקנו חכמים כל מה שקנתה אשה קנה בעלה כי אם אח"כ כי זכות הבעל בנכסי אשתו אינו מן התורה, ועוד אולי כל המנחה הזו היה נחשב דבר מועט לגבי נבל ואביגיל ואף שנבל כילי היה אולי נגד אשתו היה וותרן והיה לה רשות ממנו לתת מתנות כרצונה" עכ"ל הנוב"י.

אמנם יש להקשות על זה דהנה בפסוק שם בשמואל א' (פרק כה, לז) נאמר "והיה בבקר בעצאת היין מנבל ותגד לו אשתו את הדברים האלה וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן", ופירש"י שם וימת לבו; שנצטער על המנחה שהובאת לדוד" עכ"ל. וקשה דבשלמא לתי' הראשון שאביגיל היתה רשאית ליקח מנחה ולתת לדוד כדי להציל את נבל והוא שכר שמירה, שפיר הוי כדן גם אם אח"כ נבל נתחרט על זה, אבל לתי' השני שהמנחה היתה משל אביגיל קשה דבפסוק נראה שהמנחה היתה של נבל ונתחרט על מה שנתנו משלו, וכן לתי' השלישי שהיה זה נחשב דבר מועט אצל נבל והרשה לאביגיל לתת מתנות לפי דעתה נמצא שההיתר לתת

היה רק אומדן הדעת שאין דעתו של נבל מקפדת על זה, וכיון שלבסוף נתחרט איך קיבל דוד את המנחה.

ב. ונראה ליישב, דהנה איתא במגילה (דף י"ד א') "שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל וכו', אביגיל דכתיב והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר, בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה, אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים, נטלה דם והראתה לו אמר לה ככי מראין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה" עכ"ל. ומבואר בגמ' דנבל היה מורד במלכות. עוד מצינו בסנהדרין (דף מ"ח ב') ת"ר הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בי"ד נכסיהן ליורשין.

ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין" עכ"ל. ולפי ת"ק דמורד במלכות נכסיו למלך שפיר מיושב דכיון שנבל היה מורד במלכות כמבואר בגמ' במגילה היו נכסיו שייכים לדוד ושפיר קיבל מאביגיל את המנחה שהרי היא שלו. אמנם לר' יהודה עדיין יקשה דמורד במלכות נכסין ליורשיו ואיך קיבל דוד את המנחה. וגם לת"ק עדיין קשה דנכסיו למלכות הוא רק לאחר שהורגים אותו ומקיימים בו את גזר הדין של מורד במלכות כמו גבי יורשים שהוא לאחר מיתה (וכן הרמב"ם הביא דין זה בהלכות אבל), אבל כאן הרי נבל היה קיים ונכסיו לעצמו ואיך קיבל דוד את המנחה.

ונראה דדוד היה יכול ליקח מנכסי נבל מצד כח המלכות שלו, והוא עפ"י המבואר בגמ' סנהדרין (דף כ' ב') ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו רב יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם", ופירש"י "בפרשת מלך; בספר שמואל בניכם ובנותיכם יקח וכיוצא בהם" עכ"ל. ולדעת ר' יוסי מבואר שהמלך יכול ליטול לעצמו כרצונו מכל אחד. ומעתה י"ל דשפיר לקח דוד מאביגיל המנחה מדין דינא דמלכותא דינא. אמנם לרב יהודה דאין המלך רשאי ליקח עדיין יקשה איך לקח המנחה מאביגיל.

ג. ולכך נראה ליישב קושיית הנוב"י באופן אחר, דבפסוקים מבואר שדוד המלך הוציא על נבל פסק דין של מורד במלכות, דכתיב (שמואל א' כה, כב) "כה יעשה

אלוקים לאויבי דוד וכה יוסיף אם אשאר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בקיר" ופירש"י "אפילו כלב דרכו להשתין בקיר". ובגיטין (דף ל"ו ב') מבואר שיש כח ביד בי"ד לעשות הפקר בי"ד הפקר וילפינן ליה מדכתיב בעזרא וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצם השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה", ומעתה י"ל דגם דוד המלך כיון שפסק על אחאב שהוא מורד במלכות וכל רכושו יחרם הרי זה כהפקר בי"ד.

ועדיין צ"ב לתירוץ זה, שהרי דוד ביטל את גזר הדין עפ"י בקשת אביגיל וכדאיתא במגילה (דף י"ד ב') ושוב אין הנכסים הפקר, אמנם י"ל דכיון שפסק עליו מתחילה שהוא מורד במלכות נכסיו נעשו הפקר ושוב יכול דוד לזכות בהם, ויסוד לדבר הוא מגמ' כריתות (דף כ"ד א') "אמר רבי יוחנן שור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה בו", ומבואר דאף שהוזמו העדים שנפסק הדין על פיהם ונתברר שהעדו הראשונה היתה שקר והפסק דין היה בטעות מ"מ משעת גמר דין נעשה הפקר ויכולים לזכות בנכסיו, ה"ע אף שדוד חזר מן הפסק שנבל הוא מורד במלכות כיון שמתחילה הוציא עליו גזר דין של מורד במלכות כבר נעשו נכסיו הפקר.

איברא דעדיין צ"ב בכל זה, דהנה איתא בגמ' ב"ק דף ע' ב' "ת"ר שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות, מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות, קדמו ודנוהו דיני נפשות אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות, וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות מאי הוי ליהדר ולידייניה דיני ממונות" עכ"ל הגמ'. והנה שור תם אין דנים אותו דיני ממונות דכיון שגובה מגופו והרי הוא נסקל אין מה לגבות מגופו, אבל שור מועד שגובה מן העלייה מקדימים לדון אותו דיני ממונות ואח"כ דיני נפשות, וע"ז מקשה הגמ' דגם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות עדיין יש לדון על מה שהזיק ולחייב את הבעלים ממון ועיי"ש בגמ' בתירוץ הקושיא.

והקשו האחרונים (הרעק"א בגלהש"ס ובשו"ת סי' קצ"ו ובקצוה"ח סי' ת"ו ס"ק ב' בשם אחיו) דבמקום שקדמו ודנוהו דיני נפשות הבעלים מפקירים את השור וכדאיתא בגמ' כריתות הנ"ל דשור הנסקל כל המחזיק בו זכה, וכיון שהוא נעשה הפקר מה"ט אם קדמו ודנוהו דיני נפשות שוב אין לדון בו דיני ממונות דנגח

ואח"כ הפקיר קודם שנגמר דינו פטור, [ואף דרבנן פליגי בזה היינו רק בשור שהמית אדם אבל שור שהמית שור גם רבנן מודו דכיון שהפקיר קודם גמיד פטור וכמבואר בדברי הרא"ש פ"ק סי' י"ג], ומה מקשה הש"ס. ותירצו האחרונים דשור שנגמר דינו כל הקודם בו זכה אין הכוונה שהבעלים מפקירים את השור אלא מתייאשים מן השור, ויאוש אינו כהפקר דעדיין לא נפיק מרשות בעלים ורק שיכולים לבוא ולזכות בו, ושפיר מקשה הש"ס דגם אם נגמר דינו של השור עדיין יש לו בעלים ושפיר ויכולים לדון אותו.

וכיון שיסדנו דדין הגמ' בכריתות דשור הנסקל כל הקודם בו זכה הוא הלכה של יאוש ולא של הפקר, שוב יקשה שהרי נבל לא היה יודע שיצא עליו הפסק של מורד במלכות והוי יאוש שלא מדעת, ובשלמא אם הוא דין של הפקר מהני גם במקום שאינו יודע אבל אם הוא מעד יאוש הא להלכה יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ואיך זכה דוד במנחה בזמן שנבל עדיין לא נתיאש ממנה.

ונראה ליישב עפ"י המבואר בסוגיא דיאוש שלא מדעת דבזוטו של ים לכו"ע הוי יאוש גם אם אינו יודע, וכמבואר בלשון הגמ' שם (דף כ"א ב') "בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה כדבעינן למימר לקמן", [וכבר נחלקו הראשונים אם יסוד ההיתר הוא מגזה"כ או מטעם יאוש]. ומעתה י"ל דגבי מורד במלכות דנכסיו הפקר חשיב כזוטו של ים דא"א שימלט מזה, וגם אם הוא עצמו עדיין אינו יודע שפיר הוי יאוש גם אם בעלמא יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.

ביאור שיטת בית שמאי בנר חנוכה

בגמרא שבת כ"א ע"ב בענין נר חנוכה ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן מוסיף והולך וכוחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין. רש"י שם ד"ה פרי החג. "מתמעטים והולכים בקרבנות דפרשת פנחס". וצריך ביאור בשיטת ב"ש מה הטעם דיליף סדר הדלקת נרות חנוכה מפרי החג.

ונראה לומר דגמרא בערכין דף י' ע"א מקשה מ"ש בחג דאמרינן [הלל] כל יומא ומ"ש בפסח דלא אמרינן כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן, אם כן צריך להבין בחנוכה כיון דאין חיוב קרבן כלל למה גומרינן בו הלל כל ח' ימים.

הנה כתוב במחזור ויטרי בענין אמירת הלל בחנוכה "קראו את הלל וכו' ואומר אני מתוך שחנוכה חלוק בנירותא גומרינן אותו כל שמונה". ועיין נמי בערוך השלחן או"ח סימן תרפ"ג שמאריך יותר כעין דברי המחזור ויטרי וזה לשונו בחנוכה גומרינן את הלל משום דבכל יום נעשה בו נס בפך השמן ועוד דבכל יום חלוק בנרותיו לפי המהדרין מן המהדרין והוי כסוכות שחלוקים בקרבנות וגומרינן את החלל, עכ"ל.

רואים מזה שמ"ש גבי סוכות דגומרינן את הלל משום דחילוק בקרבנותיהן אין הפירוש שמקריבין קרבן אחר אלא הכי פירושו שיש שינוי במנין קרבנות שמקריבין בכל יום. אם כן בחנוכה כיון דיש חילוק במנין הנרות שבכל יום חשיב כמו סוכות בחילוק בקרבנותיהן ולפיכך בחנוכה נמי גומרינן את ההלל. וזה מה שסובר בית שמאי הנ"ל דכמו שמצינו בפרי החג חילוק בקרבנותיהן דמתמעטין והולכין תיקנו חז"ל נמי כעין סוכות בהדלקת נר חנוכה דמתמעטין והולכין – דפוחת והולך.

בענין ברכה שאינה צריכה⁴

בסעודת מרעים שהיתה בבית הרב ח"י הורוויץ מנהל אגודת המשגיחים דניו יורק כשחזר מבקורו מארצינו הק' והיו שם רבנים הרב ראובן לעוואוויץ והרב יצחק פופקא הרב מעלניק הרב ראזנבערג הרב דזאזשעף ועוד כמה רבנים נשאלה שאלה זו

היות בעת ביקור הרב הורוויץ בארה"ק קיבל מהרבנות דשם מתנה, מזוזות מהודורת בכל ההידורים האם יכול להחליף המזוזה ישנה במזוזה המהודרת והשאלה כשיקבע המזוזה החדשה יצטרך לברך ברכה על קביעת המזוזה וממילא יגרם ברכה שאי"צ

ונראה דיכול להחליף המזוזה וגם לברך על קביעותה ואין כאן חשש ברכה שאי"צ וראי' מגמ' מנחות כד. דאי' שם אמר רבא היו לפניו ב' חטאות א' שמינה וא' כחושה שחט השמנה ואח"כ הכחושה חייב, כחושה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכחתחלה ושחוט וכן פסק הר"מ פ"ג שגגות ה"טו רואים שאפי' שבת שהנה ממצות ל"ת האמורות עליה מיתת ב"ד מ"מ אומרים לו הבא שמינה לכחתחלה ושחוט ומותר בשביל זה לחלל שבת משום דמצוה יותר בשמינה ק"ו דמותר לגרום ברכה שאי"צ בשביל מזוזה מהודרת דאיסור ברכה שאי"צ רק מדרבנן (ע' תוס' סוף ר"ה ורא"ש פ"ק דקידושין וע' מג"א ס' טו ס"ק ו) ואפ' הא דכ' הר"מ פ"א ופ"טו מהל' ברכות דכל המברך ברכה שאי"צ נושא שם שמים לשוא וה"ה כנשבע לשוא לכא' נר' מפשטות הר"מ דהוי איסור דאורייתא אבל לאחר העיון נר' דלא פליגי הראשונים וכולהו סבירא להו דהאיסור הנהו רק מדרבנן וזה מה דכתב הר"מ כנשבע שבועת שוא זהו כשמברך ברכה לבטלה אז כמו שנשבע לשוא אבל הגדר ברכה שאי"צ זהו רק מדרבנן⁵

⁴ הודפס בירחון המאור - קי"ט'

⁵ ויש להביא ראי' שברכה שאי"צ הוא רק איסור מדרבנן שאיתא בגמ' סוטה מד: שח בין תפילה תפילה עבירה היא בידו וחוזר מעורכי מלחמה לפי המ"ד שחוזרים על עבירה דרבנן ופשטות הדברים {ולכא' כן נר' מדברי תוס' מנחות לו.} שהאיסור משום שגורם ברכה שאי"צ על הש"ר.

בענין הלנת מתים בירושלים⁶

בבב"ק (פב:) שנינו "ששה דברים נאמרו בירושלים אין הבית חלוט בה וכו' ואין מלינין בה את המת אין הבית חלוט בה כדכתיב וכו' ואין מלינין בה את המת גמרא" ורש"י מפרש "גמרא" מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר

וראיתי בשיטמ"ק שמקשה וז"ל "קשה לי מאי איריא ירושלים והרי הלכה רווחת שאסור להלין את המת והמלין את מתו עובר בלאו שנאמר וכו' כדאיתא בפרק אלו מגלחין ועוד מאי קאמר ואין מלינין בה את המת גמרא ופירש רש"י מסורת בידינו ואין טעם לדבר ומאי גמרא דקאמר הא קרא הוא וכדאמרין. ושמא יש לומר דבירושלים אין מלינין ואפילו לכבודו דאלו בעלמא לכבודו מותר עכ"ל וא"א לי להבין סברת השימ"ק דאפי' משום כבוד המת יהיה אסור להלין בירושלים הלא לינת המת יש איסור לאו ולשיטת הלח"מ פ"ד הל' אבילות יש ג"כ עשה דקבר תקברנו ובכל זאת כבוד המת דוחה אותם כמבואר שם ומדוע לא ידחה כבוד ירושלים הכי כבוד ירושלים יותר חמור מעשה ול"ת!?

ולולא דמסתפינא הייתי אומר דיש הבדל בנדון דידן בין ירושלים לשאר עיירות באופן זה דהנה בחו"מ ס' ק"ז סעיף ב מבואר דיכול שמעון לעכב קבורת ראובן אם חייב לו מעות וע' בתש' חוות יאיר ס' קלט שמבאר הדין דהלאו לא תלין חל רק על אלו שמוטל עליהם החיוב לקברו אבל לא חל על אחרים לכך יכול שמעון לעכב קבורת ראובן מפני שעל שמעון ליכא החיוב לקבר את ראובן ממילא אין עליו האיסור דלא תלין

ולפי"ז יש חילוק בין ירושלים לשאר עיירות דבשאר עיירות החיוב בשביל כבוד המת הוא לכך חייבין על לא תלין רק מי שמוטל עליהם לקברו משא"כ אלה שאין מוטל עליהם לקברו אין עליהם איסור דלא תלין ויכולים לעכב קבורתו אבל בירושלים האיסור הלנת המת אינו משום כבודו של מת לחוד אלא גם משום כבוד

⁶ הודפס בירחון אור המזרח - יח'

ירושלים וחיוב זה חל על כל ישראל לכך בירושלים אפשר שאפילו הבע"ח לא
יוכל לעכב הקבורה מפני שגם הוא מחויב בכבודה של ירושלים

עוד נר' ליישב דהנה יש לחקר מתי עובר על הלאו דלא תלין אם דוקא בהלנת כל
הלילה עד עלות השחר כלומר דעלות השחר עושה הלאו או אפי' במקצת הלילה.
דהנה בלינת קדשים קיי"ל דעוה"ש עושה לינה (עי' זבחים פז. ורש"י שם יט:
ד"ה צריך לקדש) ואיך הדין פה

וע' שד"ח חלק ט' שבזה יש מח' פוסקים. והרדב"ז בח"א ס' שנא פוסק דעובר
רק מעוה"ש דשאלו לרדב"ז איך קוברים מת אחר שקעה"ח והא עוברים על
ל"ת? ות' דלא תלין רק העוה"ש וממילא לפי הרדב"ז יש רבותא בירושלים
מבשאר עיירות דשם האיסור מתחיל רק מעוה"ש ובירושלים דקדקו לקברו קודם
שקע"ח וע"ז פ' רש"י יש מסורת בידינו ואין טעם לדבר

ומה שאמרנו נכלל בלש' הקצרה של רש"י שעל קטע גמ' "דאין מלינין בה את
המת פירש רש"י וז"ל מת בה אדם באותו יום קוברים אותו מיד מאי בעי רש"י
בפירושו? אלא רש"י רצה לתרץ בזה קושית השמ"ק מאי חידוש בירושלים יותר
משאר עיירות שיש בהם איסור תורה לכך מפרש דהחילוק הוא שבכל שבכל
העיירות האיסור חל רק מעלות השחר ופה בירושלים אם מת בה אדם באותו יום
קוברים אותו מיד קודם שקיעת החמה

בענין אשה כושית⁷

[במדבר יב, ב – ד (פרשת בהעלותך)] ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר וישמע ה' וע' ת"י פ' וז"ל ואשתעיו מרים ואהרן במשה פתגמין דלא מהגנין על עיסק אתתא כושייתא דאסבוהי כושאי למשה במיערקיה מן קדם פרעה וריחקה ארום לאיתא אסבוהי ית מלכתא דכוש ורחיק מינה ובפ' יונתן כל זה מביא הילקוט פר' שמות מדברי הימים של משה שמלך מ' שנה בכוש ולא קרב אל המלוכה כלל וע' ברשב"ם ודעת זקנים שפירשו כעין זה⁸ ולכא' ק' אם אישה כושית לא קאי על ציפורה רק על מלכה כושית א"כ למה דיברו מזה עכשיו ומאי נפק"מ ועוד מהו ההמשך לפסוק דלהלן שאמרו הרק אך במשה דיבר" ואחר כמה ימים שהצעתיו זאת לפני ידידי הרה"ג מו"ה יעקב מאיר קאהן זצ"ל רב בעיר ניו יורק אמר לי בדרך נפלא ופשוט, והוא רוצה לפרש ששני הפירושים עולים בקנה א' משום דהפירוש האחר הוא שיטת רש"י ז"ל דכושית עולה על ציפורה וז"ל היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה, ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה, רבי נתן אומר, מרים היתה בעד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כיון ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן" ולכא' קשה לפי"ז מה היו מדברים אהרן ומרים במשה הלא מרים שמעה כך כבר מצפורה אשת משה ומה חטאה ומה פשעה במה שאמרה דבר שיודעין מזה כבר וע"כ צריכין לפרש לשיטת רש"י, ות"א ותרגם ירושלמי נמי פירש כן וז"ל ואשתעו מרים

⁷ נלקט מתוך ספר בית דוד להרב יצחק צבי מארארטן עיי"ש להשלמת הענין

⁸ וז"ל דעת זקנים" בדברי הימים דמשה משמע כושית ממש שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקדוש ברוך הוא נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל הלא גם בנו דבר ולא נתגאיו בכך ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן כי מצפורה בורח היה מפני פרעה ואנוס היה" וז"ל הרשב"ם" כדכת' בדברי הימים דמשה רבנו שמלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמו שכתוב שם, והם לא ידעו כשדיברו בו שלא נזקק לה. זהו עיקר פשוטו. שאם בשביל צפורה דיברו, מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח? וכי [עד] עתה לא ידענו כי ציפורה מדיינית היא? ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא, ומדיין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם

ואהרן במשה על עיסק איתא כושייתא דנסיב והא לא איתא כושייתא הות צפורה
אתת משה אלא היך מה דהדין כושיא משני בשריה מכל ברייתא כן הות צפורה
אתת משה יאה בריוה ושפירא בחזוה ומשניא בעובדיא טבא מכל נשיא דדריא
ההוא "עכ"ל ולכא' הם קאי בשיטת רש"י. ובע"כ צ"ל ב' שיטות אלו דקאי
בקנה אחד ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהם דנו ממה ששמעה
שמשה פירש מציפורה לא מפני קדושת הנבואה ח"ו כמו שכ' אבן עזרא ע"ש⁹
וזה שאמרו האך ורק במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר ר"ל דהנבואה היתה גם
להם ואפ"ה לא היו צריכים לפרש מנשותיהם וא"כ גם משה לא פירש מקדושת
הנבואה רק עשה כן ממזג טבעו שמאס התשמיש או ד"א, וא"כ מזה נודע הדבר
שגם מה שלא קירב אל המלכה דכושית כל מ' שנה לא עשה כן מפני קדושת
השם רק ממזג טבעו כנ"ל ואין שום רבותא במה שלא נגע כל השנים הללו את
המלכה כושית וזהו כוונת הכתוב ותדבר מרים וכו' ר"ל אחר ששמעה מציפורה
שפירש בעלה ממנה נודע אצלם למפרע שמה שפירש מן המלכה הכושית בזמן
רב קודם שנשא ציפורה אשתו לא היה מפני קדושת ה' רק שהיתה מכוער ושחורה
ע"כ מאס בה לקרב אצלה, כן היה כוונת מרים ואהרן, וזש"ה על אודות האשה
הכושית וכתוב בה"א הידועה ר"ל האשה המלכה הכושית הידועה מכבר לכל
העולם אשר לקח מכבר לא היתה מפני קדושת האבות שציוו לא תקח אשה לבני
מבנות כנען ולא מפני זה פירש ממנה רק מפני כי אישה כושית לקח ר"ל מפני
שלקח אשה שחורה ומכוער ולא היה מתאוה לה כלל ע"כ לא קרב אל המלכה
כלל כל אותן השנים ולפי"ז שני הפירושים עולים בקנה אחד ואחד מגלה מה
שהשני סותם והכל מבואר. ולפי"ז יבואר הכ' שאח"ז "והאיש משה עניו מאד
וכו' ופ' רש"י "שפל וסבלן" ויתכן¹⁰ הכוונה בזה לתרץ דבריהם שלא אפשר
שפירש משה אם לא מחמת קדושת השם שכיוון שמדתו היה מדת סבלנות לא
היה יכול לסבל בודאי את צער ציפורה או צער המלכה כושית שהיתה אשתו
הראשונה לפרש מהם רק מחמת נגיעות עצמו ובע"כ מחמת גודל עניויות וסבלנות

⁹ ז"ל וטעם כי אשה כושית לקח - זה הדבור שדברה מרים. ומה נכבד דברי קדמונינו שאמרו על הזקנים: אשריהם ואוי

לנשיהם. והנה חשדו משה כי לא נמנע לשכב עם צפורה רק בעבור שאיננה יפה

¹⁰ ומצאתי כעין דברים אלו בספרי זוטא ז"ל והאיש ענו מאד, מיכן אתה יודע שאמרו משה גינות הוא ולא פירש מאשתו אלא דרך גיאות שהרי הכתוב מכחישן אחריו ואומר והאיש משה עניו מאד לא כמות שהן אומרים שהוא גינות

לא היה מתנהג באופן כזה אלא מה שפירש מהמלכה וגם ציפורה לא היתה רק
מקדושת ה' כמ"ש רש"י ז"ל שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית
עליו שכינה תדיר ואיו קבוע לדיבור עכ"ד ודפח"ח ושפתיים יושק

11 הספד על ר' אהרן קוטלר זצ"ל¹²

אע"פ שאיני כדאי ואיני הגון גם קצרה ידי מלתת הערכה מקפת ושלימה ע"ד אישיותו המזהירה של ענק הרוח האדיר הגאון והר"מ הגדול הקרבניט הגדול מדברני' דעמא מו"ר ר' אהרן קוטלר זצ"ל אולם כרב דביה"נ הזה ותלמידו של רה"י אי אפשר לי לא להצטרף כאן במילים אחדות לציבור הגדול שנאסף כאן לחלוק כבוד לאותו חכם וגאון מאור עינינו בכל ימי חייו

הנה בגמ' סנהדרין קה מסופר שנו רבותינו כשחלה ר' אליעזר נכנסו ד' זקנים לבקרו וכו' נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים שטפה של גשמים בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב נענה ראב"ע ואמר טוב אתה ישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעוה"ז ואתה בעוה"ז ובעוה"ב. לכא' יש להבין מה היתה כוונת התנאים הקדושים במשליהם ע"ד גשם, שמש, ואב ואם

ברם ידוע שכל זרע זרוע וכל נטע נעמן למען יעמח ויעשה פרי זקוק לאור השמש וגשמי ברכה למו

אולם כמה שונים הם שני גורמי הזריעה הללו. השמש אמנם שולחת קרני זרחה לחמם הזריעה אבל שולחתם ממרחקי מרומים ולשמש עצמה אין כל התקשרות אם הזרע והנטע אין כאן קשר במישרים, לא כן הגשם אדוק מאוד הוא הקשר שבין הגשם והזרע נטפי הגשם חודרים אל עצם הזרע והנטיעות והיו לגוף א' פרי הארץ יש בו מדשנו של הגשם.

אולם הן השמש והן מטר תמצא ידן למלא שליחותם רק כשכבר ישנה זריעה מן המוכן. מקודם היה מי שזרע את הזרע או מי שנטע את הנטע

¹¹ לרגל היומא דהילולא של הגאון בלתי נשכח ר' אהרן קוטלר זצ"ל נאספו כשני אלפים בני תורה ותלמידי הישיבות בבהכ"נ הגדול דאנשי סלאנים לשמוע לנאומי זכרון עליו. הנאומים היו הרבנים הגאונים שליט"א ר' משה פיינשטיין ר' פנחס מרדכי טייץ הרב מאלזבעט ר' שניאור קוטלר ור' יעקב מאיר קאהן שפתח הכינוס וזה תוכן דבריו

¹² הודפס בירחון המאור - קמט

זו הבחינה של אב ואם דזריעה ונטיעה. ורק כשינס הנטעים והזריעות רק אז משתלמת תעודתם של השמש והגשם ואולי זאת היתה כוונת הזקנים כשדברו דבריהם לר"א

נענה ר' יהשע דומה הנך רבינו לגלגל חמה אשר קרניו זורחות ומחממות הגוף והנשמה כן אתה רבינו בחכמתך הרבה ובבינתך העמוקה הנך מאיר לעולם כולו וליושביו ומאיר להם כל נתיב בכל דרכי חייהם

נענה ר"ט ואמר הנך רבינו כאותה טפה של הגשמים הדבוקה בגרעיני הזריעה ובשרשי הנטעים, והיינו בתלמידים, ר"ט השווה את רבו למי שהוא אדוק וחלק בלתי נפרד מתלמידיו, וע"כ אמר לו אינך משפיע על תלמידך רר מרחוק מלבד אבל הנך חלק מהם

נענה ראב"ע ואמר אמת כמה גדולה טובתם של השמש ומטר, אבל מה היתה טובתם אילו לא היו נטעים וזרעים מן המוכן, לקבל את שפע טובה והברכה וע"כ ר"א גדול מאב ואם שיער את כל אותם הדורות דורות של תלמידים ולומדי תורה אשר גדולתם בשני העולמות

את זה נוכל לומר גם בדבר רה"י הגדול שלנו ר' אהרון זצ"ל אשר בבקיאאותו וחריופותו בהבנתו והסברתו בגדלותו ובגאונתו העמוקה האיר לכל עולם התורה אבל לא היה רק כחמה הזורחת מרחוק לא רק הופיע בטובתו הרבה לכולנו ממרומי עניני התורה והלכה אבל היה גם כגשם נדבות לנו מחובר ומקושר עם תלמידיו ירד אליהם גם לשאלותיהם היום-יומיות. דאגו תלמידיו היו גם דאגותיו וחי עמהם ופעל עמם

ואציעה עוד כמה מאמרי חז"ל להדגים את אישיותו של רבינו הראש הישיבה זצ"ל גרסין בב"ב (עד.). ואמר ר' חנן בר רבא אמר רב אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לו לספינה שאבד קרבינטה

כשרופא מרפא את החולה הרי בוודאי רצונו שהחולה יתרפא, בוודאי רוצה שעבודתו על החולה תהי' עלחה אבל את חיו אינו רוצה לתקן. אחרת היא עם קרברניט הספינה הוא מסכן גם את חיו לטובת נוסעי הספינה כי חיו קשורים עם והוא דואג בראש וראשונה לחיי כל הנוסעים שתחת דגלו

רה"י שאנחנו מבכים כאן היה באמת קרברניט הספינה הוא היה תמיד עם תלמידיו ממש נפשו קשורה בנפשם והנה [זה אפילו] אחר הגלגולים והיסורים והצרות רבים שעבר בהם בגיא הבכא הוא ותלמידיו

כשהגיע רה"י לארה"ב היתה אז הבורות כאן גדולה ורבה כתוצאה מהנוסח החמרי של החיים כאן מי היה אז כאן עם השקפה של עיון והתעמקות בתורה להבין על ברים את דברי התורה"ק לא היו אפילו די תלמידים בהתאם למדת גדלו של רה"י בגדול

ואז התחילו תעודתו הרוממה של להיות אב-ואם היה מוטל עליו אז ליצור את חיל התלמידים לחנך חניכם ולנטע נטיעות רכות שיבנו התעודה של " בכל נפשך" למסר נפשו על התורה להמית עצמו באהלה של תורה להקים תלמידים כאילו שיהיו מוכשרים להבין שיעוריו של רה"י

והנה כאן התחילה פעילות חדשה של רה"י אשר התאים לה כמו"כ אמרתו של ר"ט: כטפה של גשמים נטפי מטר אמנם נופלים על הנטעים אבל הן הרבה מהם נופלים גם אל הטיט המתהווה מהם ומתחברים בו. רה"י שלנו היה מוכרח למען להחזיק את מעמד הישיבה גם ל"טפס ברפש" היה זקוק לתת מזמנו היקר גם לרכוש האמצעים החמריים לחיזוק הישיבה

נאמר במקרא קודש "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלוקים אנשי אמת שונאי בצע וכו' בכל דור ודור היו וישנן אצל היהודים אנשי עלייה שונאי בצע והיינו משום שלא היתה להם שום שייכות עם עניני כסף הם היו בבחינת דלא איתכלא בצורתא דמטבע. ¹³ וכן רה"י שלנו נתגדל וחי בבחינה זו אבל כאן

¹³ פסחים קד. ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דחזא

באמריקע הוכרח למען קיום הישיבה לטפל בעניני כסף והן אין לספר כמה בזיונות וחרפות סבל למען הכסף, כמה זמן הוכרח להתעסק במגביות של כסף, ובכל זאת כמה רחוק היה מן הכסף, שונא בצע באמת וזה כטפה של גשמים הבאה ממרומי שחק הטהורים וזקוקה הרבה פעמים להתחבר לטיט ורפש, אבל בכל זאת הוא נשאר יפה וברה כחמה

מה היא כוונת הקדיש ומה היא כוונת התפילה המפרשים כותבים שכאן בא לידי ביטוי שליחותו של האדם אל העולם לקדש השם להפיץ דעת אלוקים בארץ וכמאמר הנביא כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו (ישעי' מג,ז) אבל עם פטירת יהודי אחד הרי נתמעטת אותה הקדושה והמפיצה על כן עומד בנו תחתיו על קברו ואומר, יתגדל ויתקדש שמייה רבא וכו' וכאילו הבן אומר "אבא הלכת לעולמיך אבל אנחנו נמשיך את פעולתך של קידוש שם שמים ושוב יהי' יתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה

ראש הישיבה איננו. אין מי שיעמיד במקומו הגדול שנתרוקן אין מי שיכול לקדש שם שמים באותה המדה שקידש הוא. החובה הקדושה מוטלת עלינו למלא בכל כוחותינו הדלים את התעודה הגדולה שנשא ראש הישיבה על שכמו עלינו להמשיך פעולתו הרבה של קידוש שם שמים ונאמר יחדיו

יתגדל ויתקדש שמייה רבא

מתוך זכרונותיו¹⁴

זכרוני כאשר אחי היה בגיל שלוש נחלה מאוד ומעבו היה אנוש עד שגדולי הרופאים בוילנא לשם נסעו איתו הורי, התיאשו מלמצוא לו תרופה. זכור לי שאבי סיפר כי הוא הולך אל החפץ חיים לבקש את ברכתו עבור בנו הקטן ששכב על ערש דווי אמר לו החפץ חיים¹⁵ "תתפלל עבור כלל ישראל ואז בעז"ה גם בנד יחלים" ואכן על פי נס החלים אחי זושא ממחלתו

¹⁴ מספר תולדותיו של ר' זושא וילמובסקי

¹⁵ יש לציין כאן גם ברכות ל. "לעולם לישתף אינש נפשיה בהדי צבורא היכי נימא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו לשלום" וע' רש"י "אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים, שמתוך כך תפלתו נשמעת"

דברי זכרון על המשגיח דקלעצק הרב יוסף לייב ננדיק הי"ד¹⁶

קבלתי ההזמנה כת"ר לכתוב אדות מו"ר המשגיח דישיבה קלעצק הי"ד, שהוא היה מגאוני וגדולי המוסר בדור העבר

אשריך שזכית להנציח זכרו הקדוש והטהור ולמסור לעם ישראל בכלל ולבני התורה בפרט שיחותיו הגאוניות והלבביות, אמנם אי אפשר למסר על הנייר ההתרגשות משיחות מוסר כי זאת צריך לשמע להאזין ולהבין....

ההני בזה לכתוב קטע משיחה אחת ששמור בזכרוני מה ששמעתי מאדמו"ר המשגיח זי"ע בישיבת קלעצק ולהנציח זכרו הקודש שיהיו שפתותיו דובבות בקבר

כי ישרים דרכי ה' ועדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם (הושע יד') אמנם אדם יכול לשנות מהמעשה שיחפוץ בו ה' אבל התכלית מרצון ה' אי אפשר להשתנות

רצון ה' שכל אחד ואחד יקיים התורה והמצוה יסור מרע ויעשה הטוב והישר וילך בדרך טובים אבל האדם הנהו בעל בחירה והברירה בידו לעשות רצון ה' ולהיות צדיק גמור או ח"ו יכול לעשות ההיפוך ממה שה' רוצה ממנו אבל תכלית הדברים מה שהקב"ה רוצה מוכרח להתקיים, דהאדם בעצמו מאלו הדברים שעושה נגד רצון ה' ורצה להשתמט שלא יקויים רצון יובילו מעשיו שיקויים תכלית רצון הבורא יתברך

כמו שמצינו אצל יוסף העדיק חלם חלום שאביו ואחיו יבואו וישתחוו לו וזה היה תכלית רצון ה' אבל אחיו לא רצו שיתקיימו חלומותיו ועשו דברים אשר הם כנגד רצון ה' השליכוהו בבור נחשים ועקרבים מכרוהו לעבד וכבר חשבו שכבר חלמותיו לא יתקיימו, אבל האמת הוא שהם במעשיהם חשבו לעשות נגד רצון ה' (גופא) סייעו שחלומותיו יתקיימו שמכרוהו לעבד וירד למצרים ונעשה שם לסגן מלך. ואיך המציאות היה היכולה שאחיו ואביו ישתחוו לו – רק עכשיו שמכרוהו לעבד וירדו למצרים ונעשה סגן מלך היה היכולת שכל חלמותיו יתקיימו

כי ישרים דרכי ה', דרכי ה' המה הישרים ומוכרחים להיות, אצל צדיקים ילכו במ
אצלם יקויים על פי ה' דרכם הישרה, ופושעים יכשלו במ הפושעים יקויים הדבר
לא מהדרך ישרה אלא מאלו הדברים שהמה נכשלים